

Gabriel nebyl trinitář: Obnovení biblického Božího Syna

Církevní představitelé všech směrů si často stěžují na nejednotu mezi křesťany. Současné ekumenické hnutí se pokouší neutralizovat současné rozpory a spory mezi jednotlivými denominacemi tím, že prosazuje prvky víry, na nichž se mohou shodnout všichni věřící v Krista. Otázka zní: Odráží taková verze víry, neredukovatelné minimum, které všichni schvalují, "víru jednou provždy odevzdanou svatým" (Juda 3), kterou Juda viděl vytráčet se už v prvním století?

Pokud si církevní představitelé přejí společné místo setkání různých denominací, proč by neměli se vši vážností zvážit klasická Gabrielova slova, která byla předána Marii? Když mluví andělé, jsou struční a logičtí. Každé jejich slovo je třeba pečlivě zvážit a vytěžit z něj každý gram informace. V odpovědi na Mariinu velmi rozumnou námitku, že je dosud neprovdaná, Gabriel prohlásil: "sestoupí na tebe svatý duch a moc Nejvyššího tě zastíní, a z toho důvodu bude vskutku (*dio kai*) svaté dítě, které se má narodit, nazváno Božím Synem" (Lk 1:35).

Lukáš 1:35

Navrhuji, abychom tento christologický výrok anděla Gabriela vzali jako základ pro určení toho, kdo je Ježíš. Měl by být chápán jako výzva k jednotě, jako sjednocující bod pro rozdělené křesťanstvo. Jak lépe povolát křesťany zpět k jejich kořenům z prvního století?

Sdělení je jednoduché a jasné. Boží Syn z Gabrielova zvěstování není nikdo jiný než božsky stvořený Boží Syn, který přišel na svět – byl zplozen – jako Syn v lůně své matky. Všechny ostatní uchazeče o božské synovství a mesiášství můžeme bezpečně odmítnout. "Boží Syn", který je *přirozeným* synem Josefa, nemůže být na základě Gabrielova svědectví Mesiášem. Taková osoba by neodpovídala Synovi, který je synem na základě jedinečného božského zásahu do biologického řetězce. Stejně falešná by byla Gabrielova definice Božího Syna, kdyby syn *existoval před* svým početím. Takový syn by nemohl odpovídat Mesiáši představenému Gabrielem, jehož existence je podmíněna stvořitelským činem v dějinách ze strany Otce.

Gabriel nepředstavuje Božího Syna, který přechází z jednoho stavu existence do druhého. Oznamuje záračný původ a počátek Mesiáše (srov. Mt 1:18, 20: "původ [řec. *genesis*] Ježíše Krista, Syna Nejvyššího

Boha". Pozdější pojetí Vtělení již existujícího "věčného Syna" nelze do formy zjevené Gabrielem nijak vtěsnat. Preexistující Osoba, která se rozhodne stát člověkem, se zmenšuje, smršťuje, aby přijala podobu lidského zárodku. Taková Osoba však není počata ani zplozena v lůně ženy. Pouze tímto lůnem prochází a přijímá novou formu existence.

Počátek existence

Početí a zplození označují okamžik, kdy *začíná* existovat jedinec, který předtím neexistoval! Právě toto dosud *neexistující* individuum nám Gabriel předkládá k přijetí v svatých dokumentech. Tento Boží Syn Písma, na rozdíl od pozdější církevní tradice, je Boží Syn s historií pouze v čase, nikoli ve věčnosti.

Po svém podivuhodném slibu, že Mesiáš bude potomkem Evy (Gn 3:15), prorokem podobným Mojžíšovi, který vzešel z Izraele (Dt 18:15-19), a pokrevním potomkem Davida (2 Sam 7:14), Bůh ve vzácném dějinném okamžiku zahájil dějiny svého jedinečného Syna. Byl to Syn, skrze něhož Bůh v předchozích dobách výslovně nemluvil (Heb 1:2). Přirozeně, protože onen prorokovaný Syn tehdy ještě nebyl nazívu!

Syn Boží jako Adam

Jen o několik stránek později Lukáš sleduje původ Ježíše, Božího Syna, až k Adamovi, který je rovněž nazýván Božím Synem (Lk 3:38). Tato paralela je nápadná a nesmírně poučná. Stejně jako Bůh božským zásahem stvořil Adama z prachu jako Božího Syna, tak v pravý čas stvoří v lůně lidské ženy toho, kdo je nadpřirozeně zplozeným Božím Synem. Je jistě destruktivní vůči přímým informacím a zjevení tvrdit, že Boží Syn neměl svůj původ v Marii, ale jako věčný Duch. Znamená to odlidštit Syna – učinit z něj v podstatě ne-člověka, pouhého božského návštěvníka převlečeného za člověka.

Lukáš představuje Ježíše jako Božího Syna, který je s Bohem spřízněn paralelním stylem jako Adam (Lk 3:38). Pozorný čtenář Písma uslyší ozvěny Izraele jako Božího Syna (Ex 4:22; Oz 11:1) a davidovských králů (Ž 2). Stejně jako Izrael před ním i Ježíš, Boží Syn, prochází vodou, aby zahájil svou duchovní cestu (Lk 3:21; srov. Ex 14:15). Na poušti a ve zkouškách se Ježíš osvědčuje jako poslušný Syn, na rozdíl od Izraele, který na poušti selhal (Ex 14-17; 32-34; Nm 11).

Celý příběh je zničen, pokud se k němu přidá další rozměr, totiž že Boží Syn byl již dříve existujícím členem věčné Trojice. Gabriel pečlivě definoval povahu Ježíšova synovství a jeho slova vylučují jakýkoli jiný původ než nadpřirozený původ v Marii.

Gabrielův Ježíš, Syn Boží – biblický Syn - pochází z Marie. Je počat a zplazen zázrakem. V preexistenční christologii, která je hlavním pilířem trinitářství, nepřináší početí/zrození v Mariině lůně existenci Božího Syna. Podle Gabriela však ano. Gabriel ani Lukáš nemohli být trinitáři.

Právě z tohoto důvodu

Není třeba se po staletí složitě dohadovat o slovech. Stačí jen věřit andělské komunikaci: "*Právě z tohoto důvodu (dio kai)* - stvořitelského zázraku Boha skrze jeho božskou moc – bude dítě Synem Božím." Z žádného jiného důvodu, pouze z tohoto důvodu. (Všimněte si velmi rozředeného podání v NIV: "Tak se ten svatý, který se má narodit, bude nazývat Božím Synem").

Ježíš jako Boží Syn je "Synem Nejvyššího" (Lk 1:32; 8:28). Křesťanům je také dán tento titul: "synové Nejvyššího" (Lk 6:35; srov. Ž 82:6). Ježíšovo královské synovství je založeno jeho zázračným zplazením. To u křesťanů vzniká jejich znovuzrozením neboli regenerací.

Raymond Brown

Jako centrum nového ekumenismu má prostá pravda o identitě a povaze ústřední postavy křesťanství podporu mnoha učenců, kteří dobře vědí, že ani Lukáš, ani Matouš nejeví známky víry v *předlidského věčného Božího Syna* postbiblických vyznání. Raymond Brown ve svém mistrovském zpracování vyprávění o narození ve své knize *Birth of the Messiah* zásadním způsobem poukazuje na skutečnost, že ani Matouš, ani Lukáš nevěřili ve vtělení předlidského, předhistorického Syna.

Raymond Brown komentuje Lukáše 1:35 slovy "proto":

"Z devíti výskytů *dio kai* v Novém zákoně jsou tři v Lukášovi/Skutcích. Zahrnuje v sobě určitou kauzalitu a Lyonnet (ve svém *L'Annonciation*, 61.6) upozorňuje, že to uvedlo do rozpaků mnoho ortodoxních teologů, neboť v preexistenční christologii početí Du-

chem svatým v Mariině lůně nezpůsobuje existenci Božího syna. Lukáš takovou christologii zřejmě nezná; početí je pro něj kauzálně spojeno s božským Synovstvím... A tak nemohu následovat ty teology, kteří se snaží vyhnout kauzální konotaci ve slově 'proto', jímž tato věta začíná, tím, že tvrdí, že pro Lukáše početí dítěte nezpůsobuje vznik Božího Syna." Raymond Brown trvá na tom, že podle Lukáše "máme co do činění s početím Božího Syna v Mariině lůně prostřednictvím Božího tvůrčího ducha".¹

"Ortodoxie" odvozená z pozdějších církevních koncilů musí před Gabrielovou definicí Božího Syna zavírat oči. V rozporu s Gabrielem popírá, že Ježíšovo početí přineslo jeho existenci jako Božího Syna. To je velmi závažný problém. Je Ježíš vyznání víry, Ježíš, pod jehož záštitou se shromažďují církve, skutečně stvořeným Synem, kterého autorizuje Písmo v Lk 1:35 a Mt 1:18, 20?

Brownova důkladná práce o vyprávění o narození nám opět přináší důležitou skutečnost, že Ježíš z evangelíí je zcela odlišný od "věčně plozeného" Syna pozdějších vyznání víry:

"Matouš a Lukáš se snaží [otázku Ježíšovy identity] posunout zpět k Ježíšovu početí. V komentáři **zdůrazním**, že Matouš a Lukáš neprojevují žádnou znalost preexistence; zdá se, že početí pro ně bylo **stáváním (zplazením) Božího Syna** (s. 31).

"Skutečnost, že Matouš může mluvit o Ježíši jako o "**zplazeném**" (pasivum od *gennan*), naznačuje, že se pro něj díky početí prostřednictvím působení svatého ducha **stává Božím Synem**. [V Matoušově a Lukášově 'christologii početí'] Boží stvořitelské působení v Ježíšově početí plodí Ježíše jako Božího Syna... **Není zde naznačeno vtělení**, při němž postava, která byla dříve u Boha, přijímá tělo. Pro preexistenční christologii [Vtělení] je početí Ježíše počátkem pozemské kariéry, ale **nikoli zplazením Božího Syna**. [Později] již nebylo panenské početí chápáno jako zplazení Božího Syna, ale jako vtělení Božího Syna, a to se stalo ortodoxní křesťanskou naukou. Tento myšlenkový proces pravděpodobně probíhá již **na počátku druhého století**" (s. 140-142).

Pozdější tradice zasahuje

Věříme skutečně slovům Bible, nebo nám naše tradice znemožnila slyšet text Písma bez rušivých hlasů

¹ *The Birth of the Messiah*, London: Geoffrey Chapman, 1977, s.

pozdější tradice? Nám věřícím neustále hrozí, že slova Bible mohou být přehlušena halasnými a někdy i hrozivými slovy církevního učení, které většinou zůstává neproověřeno. V sázce je celá Spasitelova bytost. Je skutečně člověkem, nebo měl výhodu miliard let vědomé existence, než se rozhodl stát člověkem? Je tento druhý obraz něčím víc než legendárním doplňkem apoštolské víry?

Boží Syn, Mesiáš a Spasitel, je Gabrielem definován přesnými teologickými termíny, které jsou základem celého Nového zákona a naplňují sliby Starého zákona. Křesťané by se měli sjednotit kolem tohoto jasného obrazu Ježíše, který jim Gabriel představil. Ježíš je Božím Synem na jediném základě, na základě svého zázračného příchodu na svět v Mariině lůně. Byl to Boží stvořitelství čin, který zahájil jeho nové stvoření a poskytl nám všem vzor křesťanského synovství. I když samozřejmě nejsme jako Ježíš přivedeni na svět nadpřirozeným způsobem, přesto máme stejně jako on přijmout nadpřirozené zrození z ducha tím, že se znovu narodíme pod vlivem evangelia (Ga 3:2; Ef 1:13, 14; Řím 10:17; Mt 13:19; Lk 8:11, 12; 1 Pt 1:23-25; Jak 1:18).

Ježíšova "božská" přirozenost nemá jiný základ než ohromující zázrak udělený Marii a lidstvu. Ježíš, který se prohlašuje za Božího Syna z jakéhokoli jiného důvodu, by měl být odmítnut. Přirozený syn Josefa se nemůže kvalifikovat jako Mesiáš, stejně jako osoba, jejíž existence nevznikla v matčině lůně božským stvořitelstvím zázrakem.

Konstituce Ježíše jako jedinečného Božího Syna je založena na vynikajících Gabrielových slovech v Lukášově evangeliu 1:35. Tato definice Mesiáše, Božího Syna, by měla zůstat v platnosti. Do definitivního, objeveného Gabrielova výroku zasáhla až pozdější, postbiblická tradice. Jakmile byl Ježíš proměněn v již existujícího Božího Syna, který se vzdal jedné vědomé existence ve prospěch jiné, stala se christologie okamžitě problematickou (o čemž svědčí staletí sporů, exkomunikací a nelítostných dogmatických rozhodnutí církevních koncilů). Boží Syn, který je Božím Synem již před svým početím v matce, je osobou v podstatě ne-lidskou. Podle tohoto revidovaného schématu to, co vzniklo v Marii, vůbec nebyl Boží Syn, ale stvořená lidská přirozenost přidaná k již existující Osobě. Gabriel však popisuje stvoření samotného Božího Syna, nikoli stvoření lidské při-

rozenosti přidané k již existujícímu Synovi. Tyto dva modely jsou zcela odlišné.

Jan nemůže odporovat Lukášovi

Někdo může namítnout, že Jan 1:1 a následující ("na počátku bylo Slovo...") nám představuje druhou Postavu, která je živá před svým početím. Pokud by se to mělo napadnout, budiž jasné, že Jan by pak byl v rozporu s Lukášem a Matoušem. Matoušův a Lukášův Ježíš přichází na svět jako Boží Syn nikoli ve věčnosti, ale asi o šest měsíců později než jeho bratranec Jan Křtitel.

Jan nemohl být v rozporu s Lukášem a Matoušem. Řešením je harmonizovat Jana s Lukášem a zaujmout naše pozice s Lukášem. Jan nenapsal: "Na počátku byl Syn Boží." To je pravda. Napsal "Na počátku bylo slovo" (nikoli Slovo, ale slovo). *Logos* v řečtině nepopisuje osobu před narozením Syna. *Logos* je sebevyjadřující inteligence a mysl jediného Boha. *Logos* často nese význam plánu nebo slibu. Tento *slib* Syna byl vskutku na počátku. Syn byl však i nadále předmětem slibu v 2 Samuelově 7:14. David si nepředstavoval, že slíbený Boží Syn ("můj Syn"), Davidův potomek, již existuje! Tento Syn byl ve skutečnosti zplozen v pravý čas. Byl "vzbuzen" - to znamená, že se objevil na scéně lidských dějin -, když ho počala Marie. Sk 13:33 vztahuje "dnes jsem tě zplodil" (Ž 2:7) na vznik Syna v jeho matce.

F. F. Bruce s námi souhlasí: Bůh "vzbudil" Ježíše "ve stejném smyslu, v jakém vzbudil Davida (Sk 13:22; srov. 3:22; 7:37). Slib ze Sk 13:23, jehož naplnění je zde popsáno [v. 33], souvisí s vysláním Mesiáše, nikoli s jeho vzkříšením, které je popsáno ve verši 34" (*Acts of the Apostles, Greek Text with Introduction and Commentary*, s. 269).

"Slovo u Boha"

Slovo, plán a příslib, které existovaly od počátku, byly také "u Boha". V biblické literatuře moudrosti se o věcech říká, že jsou "u Boha", když existují jako nařízení a přísliby v jeho božském plánu (Job 27:13; 10:13; 23:14). Moudrost byla na počátku také "u Boha" (Př 8:22, 30), ale nebyla osobou. Ani *logos* nebyl osobou, ale spíše slibem a plánem. Jeho slovo bylo tak úzce ztotožněno s Bohem, že Jan může říci, že "slovo bylo Bůh". Slovo bylo Božím stvořitelstvím záměrem, v příslibu a později ve skutečnosti. Tato Boží tvůrčí přítomnost se nakonec objevila v dějinách

jako Boží Syn zplozený v Marii, jedinečný Syn (*monogenes*).

Bylo učiněno několik nešťastných pokusů dostat Jana nejen do rozporu s jasnou christologií Matouše a Lukáše, ale i do souladu s mnohem pozdějšími rozhodnutími církevních koncilů. V J 1:1 a), b) a c) není žádné velké písmeno na "slovo" a není žádné opodstatnění pro čtení "Všechny věci byly učiněny skrze **Něho**". Toto podání nás nespřávně vede k tomu, že slovo považujeme za druhou božskou osobu, nikoli za Boží mysl a příslib. Osm anglických překladů z řečtiny před KJV nečetlo "všechny věci byly stvořeny **Jím**". Čtou: "Všechno bylo stvořeno **jím**", což je mnohem přirozenější způsob označení Božího slova. Tak například Ženevská bible z roku 1602: "Všechno bylo stvořeno **jím** a bez **něj** nebylo učiněno nic, co bylo učiněno.". **Při čtení těchto slov by si nikdo nepředstavoval, že před svým narozením byl Syn v nebi. A nikdo by u Jana nenašel jiný pohled na Syna než ten, který nám předkládá Gabriel v Lukášově evangeliu.**

Cizácká řecká filozofie

Křesťanská tradice od 2. století se pustila do překvapivého vylepšování biblického příběhu, které zastřelo Ježíšovo mesiášské synovství a lidství. Jakmile byla Synovi přisouzena prehistorie jako spolurovnému a soupodstatnému s jeho Otcem, byla ohrožena jednota Boha a ohrožen monoteismus, ačkoli se to ze všech sil snažili zakrýt protestem, že Bůh je stále jeden, i když už ne jedna *osoba*, Otec, ale jedna "*podstata*", zahrnující více než jednu osobu. To však byl nebezpečný posun k řeckým filozofickým kategoriím, které byly cizí novozákonní hebrejské teologii a vyznání víry (srov. Jan 17:3; 5:44; Mk 12:28nn).

V rámci revidované nauky o Bohu bylo nutné provést několik dalších "úprav". Jan musel v některých dalších verších říci to, co neřekl. Tento trend dobře ilustruje New International Version v Janově evangeliu 13:3; 16:28 a 20:17. V žádné z těchto pasáží originál neříká, že se Ježíš vrací k Bohu. V prvních dvou Ježíš hovoří o svém záměru "jít k Otcí" a v posledním o svém "vystoupení" k Otcí. NIV příběh příkrášluje tím, že nám říká, že se Ježíš vracel nebo vrací k Bohu. Syn, jehož existence se odvíjí od lůna jeho matky, se nemůže vrátit k Otcí, protože nikdy předtím u Otce nebyl.

Jan 17:5 a 8:58

V Janově evangeliu 17:5 Ježíš mluví o slávě, kterou "měl" před založením světa. Ve stejném kontextu (v. 22 a 24) je však tatáž sláva již "dána" (minulý čas) učedníkům, kteří se v době, kdy Ježíš mluvil, ještě nenarodili. Je tedy zřejmé, že sláva, kterou Ježíš i učedníci "měli", je sláva příslibená a výhledová. Ježíš tedy prosí, aby mu byla při jeho nanebevstoupení udělena sláva, kterou se mu Bůh zavázal dát od založení světa. Jan mluví po židovském způsobu o předem existujícím Úmyslu, nikoli o předem existující druhé osobě. Náš názor dobře vyjádřil významný luteránský novozákonní profesor H. H. Wendt (*The System of Christian Teaching*, 1907):

"Je zřejmé, že Jan 8:58 ['Dříve než byl Abraham, já jsem'] a 17:5 nehovoří o skutečné preexistenci Krista. S těmito verši nesmíme zacházet izolovaně, ale chápat je v jejich kontextu.

Výrok v J 8:58: 'Dříve než přišel Abraham, já jsem' byl vyvolán skutečností, že Ježíšovi odpůrci oponovali jeho poznámce ve v. 51 tím, že Ježíš není větší než Abraham nebo proroci (v. 52). Jako Mesiáš pověřený Bohem si je Ježíš vědom toho, že je ve skutečnosti nadřazen Abrahamovi a prorokům. Proto odpovídá (podle mezititulku, v. 54 a násl.), že Abraham 'viděl jeho den', tj. vstup Ježíše do jeho historické služby, a 'radoval se, že vidí' tento den. A Ježíš svůj argument posiluje tím, že přidává tvrzení, které Židům znělo podivně, že byl dokonce 'dříve než Abraham' (v. 58). Tento poslední výrok je třeba chápat v souvislosti s v. 56. Ježíš ve v. 55, 56 a 58 mluví tak, jako by jeho současná služba na zemi sahala až do doby Abraháma, a dokonce ještě dříve. Jeho výroky byly Židy vnímány v tomto smyslu a odmítány jako nesmysl. Ježíš však zřejmě neměl (ve v. 56) na mysli, že Abraham skutečně zažil Ježíšovo zjevení na zemi a viděl ho doslova. Ježíš měl na mysli Abrahamovu *duchovní vizi* jeho zjevení na zemi, díky níž Abraham při narození Izáka zároveň předvídal slíbeného Mesiáše a radoval se z budoucí vyhlídky na toho většího (Mesiáše), který bude potomkem Izraele. Ježíšovu zmínku o jeho existenci před Abrahamovým narozením je třeba chápat ve stejném smyslu. Nejedná se zde o žádnou náhlou nebeskou preexistenci Mesiáše: odkaz je opět zjevně na jeho pozemskou existenci. A tato pozemská existence je právě existencí Mesiáše. Jako takový byl přítomen nejen v Abrahamově mysli, ale dokonce ještě před jeho dobou jako předmět

Božího předurčení a předvídavosti. Druh preexistence, který má Ježíš na mysli, je 'ideální' [ve světě idejí a plánů]. V souladu s tímto vědomím, že je Mesiášem předurčeným od počátku, si Ježíš skutečně může činit nárok na to, že je větší než Abraham a proroci.

V Janově evangeliu 17:5 Ježíš prosí Otce, aby mu nyní dal nebeskou slávu, kterou měl u Otce před vznikem světa. Závěr, že protože Ježíš vlastnil předexistující slávu v nebi, musel také předtím osobně existovat v nebi, je přijat příliš ukvapeně. To dokazují verše Mt 6:20 ('Shromážďujte si poklad v nebi'), 25:34 ('Pojďte, požehnaní mého Otce, zdědit království, které je **pro vás připraveno** od založení světa'), Kol 1:5 ('naděje, která je **pro vás uložena v nebi** a o níž jste slyšeli ve slově pravdy, v evangeliu') a 1 Petr 1:4 ('dědictví nepomíjivé a neposkvřené, které nepomíjí, vám je **v nebi uschováno**'). *Odměnu* si tedy můžeme představit také jako předem existující v nebi. Taková odměna je lidem určena a je *již uložena v zásobě*, aby jim byla udělena po uplynutí jejich života. Tak je tomu i s nebeskou slávou, kterou Ježíš požaduje. Nežádá o *návrat* do dřívějšího nebeského stavu. Spíše žádá Boha, aby mu nyní, na konci jeho působení jako Mesiáše na zemi (v. 4), dal nebeskou odměnu, kterou mu Bůh jako Mesiáši určil od věčnosti. Jako Mesiáš a Syn ví, že byl Otcem od věčnosti milován a předurčen (v. 24). Jak Jan 8:58, tak 17:5 se týkají Božího předurčení Mesiáše" (srov. *Teaching of Jesus*, s. 453-460).

Věci uložené "u Boha"

Poznámka: O věcech, které jsou uchovávány jako božské plány pro budoucnost, se říká, že jsou "u Boha". Tak v Jóbovi 10:13 Jób říká Bohu: "Tyto věci jsi ukryl ve svém srdci: Vím, že je to **u Tebe**" (viz KJV). "On vykoná, co *je mi určeno*, a mnoho takových nařízení je **u Něho**" (Job 23:14). Sláva, kterou měl Ježíš "u Boha", byla tedy sláva, kterou **pro něj Bůh naplánoval** jako ustanovenou odměnu za jeho nyní dokončené mesiášské dílo. Příslib slávy "existoval již dříve", nikoli Ježíš sám. Všimněte si, že tatáž sláva, o kterou Ježíš žádal, již byla dána (viz Jan 17:22, 24). Byla dána vám i Ježíši, kterého Bůh miloval před založením světa (v. 24; srov. Ef 1:4). Můžete tedy říci, že nyní "máte" tuto slávu, ačkoli je to sláva příslibená a výhledová, kterou získáte při druhém příchodu. Ježíš měl tutéž slávu ve výhledu před založením světa (Jan 17:5).

Pavel může říci, že nyní "máme" nové tělo u Boha v nebi (2 Kor 5:1) - tj. máme příslib, nikoli skutečnost. Toto tělo nám bude patřit při vzkříšení při Kristově návratu. Nyní ho "máme" pouze v očekávání a příslibu. ("Máme Boží stavbu..." 2 Kor 5:1). Ve skutečnosti ho ještě nemáme. To je právě ten židovský jazyk příslibů, které Bůh nařídil. Je naprosto jisté, že se naplní.